

นวัตกรรมการเรียนการสอน สังคมศึกษา

ระดับมัธยมศึกษา

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

นวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา

กลุ่มวิจัยพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรมวิทย์ฯ

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

2535

เอกสารวิจัยทางการศึกษาลำดับที่ 160/2535
กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

กรมวิชาการได้ตระหนักถึงความสำคัญของการนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อการส่งเสริมให้ครู อาจารย์ในโรงเรียนได้พัฒนาหรือนำนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัยมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนอย่างเต็มที่ กรมวิชาการจึงได้ดำเนินการศึกษา วิเคราะห์รูปแบบของนวัตกรรมการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ในระดับมัธยมศึกษา อันได้แก่ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา และอื่น ๆ ที่มีการศึกษาวิจัยไว้ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2524-2534 เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกจากการจัดพิมพ์เป็นเอกสารรายงานการวิเคราะห์รูปแบบนวัตกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นฉบับรวมแล้ว กรมวิชาการยังได้จัดพิมพ์เป็นเอกสารรายงานการวิจัยฉบับย่อย ซึ่งแยกเป็นนวัตกรรมการเรียนการสอนเฉพาะรายวิชาต่าง ๆ ดังนี้

1. นวัตกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษา
2. นวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา
3. นวัตกรรมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ระดับมัธยมศึกษา
4. นวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
5. นวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ ระดับมัธยมศึกษา

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์โดยตรงต่อครู อาจารย์ผู้สอนในการที่จะเลือกศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่ตนสอนและเพื่อความสะดวกในการที่จะนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนต่อไป

(นายจำเริญ เสกธีระ)
อธิบดีกรมวิชาการ

สารบัญ

	หน้า
เรื่อง	
คำนำ	ก
หลักการ	1
วิธีดำเนินการวิจัย	1
ผลการวิจัย	2
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	25
บรรณานุกรม	28
ภาคผนวก	37
ตาราง แสดงจำนวนงานวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนการสอน	
สังคมศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี 2524-2534	39
คณะผู้ดำเนินการวิจัย	40

หลักการ

องค์ประกอบของการเรียนการสอนที่สำคัญนอกจากตัวครูผู้สอนและนักเรียนแล้ว ก็คือ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ กระบวนการเรียนการสอนนั้นจึงจะเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงเป็นภาระหน้าที่ของครูในการที่จะศึกษา ค้นคว้าและพัฒนานวัตกรรมเพื่อมาใช้ในการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งนี้จุดประสงค์ที่สำคัญของการพัฒนาและใช้นวัตกรรมการเรียนการสอนก็คือ การมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการเรียน โดยอาศัยกระบวนการของการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนที่ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่อไปนี้คือ

- 1) การศึกษาสภาพปัญหา
- 2) การออกแบบนวัตกรรม
- 3) การสร้างและพัฒนานวัตกรรม
- 4) การทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพและหาประสิทธิภาพของนวัตกรรม
- 5) การประเมินผลและเผยแพร่

ซึ่งในปัจจุบันนี้ปรากฏว่าได้มีผู้สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนการสอนรูปแบบต่าง ๆ ว่าเป็นจำนวนมาก แต่ในด้านของการเผยแพร่ผลการศึกษาวิจัยไปยังครูผู้สอนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมหรือการนำผลการวิจัยไปใช้นั้นยังมีข้อจำกัดอีกมาก จึงทำให้กระบวนการของการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนยังดำเนินไปได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร

กรมวิชาการจึงได้ดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ และรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา โดยแยกศึกษาเป็นรายวิชา เพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ครูอาจารย์ผู้สอนในอันที่จะนำผลการวิจัยเหล่านี้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์งานวิจัยด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ที่สอนในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2524-2534 ดังนั้นกลุ่มตัวอย่าง คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคนิควิธีสอน รูปแบบกระบวนการ และสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ที่พิมพ์เผยแพร่

ระหว่างปี พ.ศ. 2524–2534 และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบวิเคราะห์งานวิจัยที่สร้างขึ้นโดยมีสาระสำคัญในประเด็นต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ได้แก่ ชื่อผู้วิจัย ชื่อเรื่อง ชื่อหน่วยงานที่ผลิต ปีที่พิมพ์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ตัวแปรที่ศึกษา ลักษณะของประชากรและระดับชั้น เครื่องมือและสถิติที่ใช้ วิธีดำเนินการวิจัย และผลที่ได้รับ

ส่วนที่ 2 ได้แก่ รูปแบบเทคนิค วิธีการ ความหมาย วิชา เนื้อเรื่อง เวลาที่ทดลองสอน และขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ส่วนวิธีการเก็บข้อมูล นั้นเริ่มต้นจากการศึกษาบทคัดย่องานวิจัยจากที่มีการรวมพิมพ์เล่ม หรือจากการสืบค้นข้อมูลงานวิจัยโดยใช้คอมพิวเตอร์ จากห้องสมุดของหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคก่อน จากนั้นจึงศึกษางานวิจัยฉบับสมบูรณ์เพิ่มเติมภายหลัง

ผลการวิจัย

พบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2524–2534 จำนวนรวม 61 เรื่อง (ร้อยละ 14.22) จากงานวิจัยด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนทั้งหมด 429 เรื่อง และเมื่อพิจารณาลักษณะของนวัตกรรมที่ใช้ พบว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้เทคนิควิธีหรือกิจกรรมการสอนรูปแบบต่าง ๆ จำนวน 40 เรื่อง (ร้อยละ 65.57) รองลงไป คือการใช้สื่อประกอบการสอนจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 31.15) และการใช้นวัตกรรมเพื่อการสอนซ่อมเสริม จำนวน 1 เรื่อง (ร้อยละ 3.28) และตัวแปรที่ศึกษาเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา พฤติกรรมการเรียน การพัฒนาค่านิยม ด้านต่าง ๆ ความคงทนในการเรียนรู้ เจตคติต่อการเรียน ความคิดรวบยอดและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผลการวิจัยทดลองสอนโดยใช้นวัตกรรมเหล่านี้พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การใช้เทคนิควิธีหรือกิจกรรมการสอนรูปแบบต่าง ๆ

งานวิจัยที่ทดลองสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยใช้เทคนิควิธีหรือกิจกรรมการสอนรูปแบบต่าง ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2524–2534 พบว่ามีจำนวนรวม 43 เรื่อง (ร้อยละ 70.49) และจากการวิเคราะห์รูปแบบของกิจกรรมที่นำมาทดลองสอนแล้วพบว่าม้งรูปแบบการสอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การสอนตามแนวพุทธวิธี

หลักการสอนตามแนวพุทธวิธีนี้มุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญโดยครูผู้สอนจะต้องรู้จักผู้เรียนเป็นอย่างดีเสียก่อนแล้วพยายามจัดบรรยากาศในการเรียน จัดลำดับความสำคัญและความยากง่ายของเนื้อหา ยึดหยุ่นกลวิธีในการสอน และนำเอาหลักจิตวิทยามาใช้ในการเรียนการสอน อีกด้วย โดยทั่วไปวิธีสอนตามแนวพุทธวิธี มี 9 วิธีดังนี้

(1) วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย

วิธีสอนแบบอุปมา อุปไมย หมายถึง วิธีสอนโดยการบรรยายเนื้อหาเปรียบเทียบ กับคน สัตว์ หรือสิ่งของเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและมองเห็นภาพ เกิดมโนทัศน์ง่ายชัดเจนและสมจริง ใช้วิธีการบรรยาย อธิบายเนื้อหาที่เป็นนามธรรมหรือเรื่องที่เข้าใจยาก เปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้เรียน จะเข้าใจและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ในการเปรียบเทียบอุปมา อุปไมยจะต้องเลือกตัวอย่างสิ่งของ ที่นำมาเปรียบเทียบอุปมา อุปไมยที่ชัดเจนและตรงกับเนื้อหา ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนเรื่องนั้น ๆ มากที่สุด

(2) วิธีสอนแบบปฐาภิธาน

วิธีสอนแบบปฐาภิธาน หมายถึง วิธีสอนที่ใช้การถาม-ตอบ ระหว่างผู้สอนกับ ผู้เรียน โดยผู้สอนเป็นผู้ถาม ผู้เรียนเป็นผู้ตอบ หรือผู้เรียนเป็นผู้ถาม ผู้เรียนเป็นผู้ตอบ เพราะใน การถามตอบนี้ผู้สอนจะไม่ตอบคำถามเอง แต่จะกระตุ้นเร้า หรือส่งเสริมให้ผู้เรียนช่วยกันตอบ เป็นวิธีทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญาขึ้นในตนเอง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

(3) วิธีสอนแบบธรรมสภากิจจา*

การสอนแบบธรรมสภากิจจา หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็น ปัญหาของการปฏิบัติศีลหรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม โดยมีลักษณะการสนทนา ดังนี้

1. อภิปรายตามหัวข้อธรรมในหมู่นักเรียน จนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
2. ชักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียน เป็นฝ่ายถาม หรือฝ่ายตอบสลับกัน หรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกันถาม ผลัดกันตอบจนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
3. ตั้งตัวแทนขึ้นชักถามกันระหว่างนักเรียนสองฝ่าย จนสรุปหลักธรรมได้ วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับนักเรียนที่มีพื้นความรู้ในเนื้อหาพอสมควร และต้องการ ที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้น วิธีการนี้ใช้ได้ดีกับนักเรียนจำนวนน้อย และมีความสามารถในการใช้ภาษา การชักถาม ได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปราย อธิบายได้ดีพอสมควร

(4) วิธีสอนแบบอริยสัจ 4*

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ขั้นตอน ดังนี้

(หมายเหตุ * หมายถึง วิธีสอนที่พบจากการวิเคราะห์งานวิจัยที่ทดลองสอนสังคมศึกษาในช่วงปี 2524-2534)

4.1 ขั้นกำหนดปัญหาหรือขั้นทบทวน ครูช่วยนักเรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียนจะต้องคิดแก้ไขให้ได้

4.2 ขั้นตั้งสมมติฐานหรือขั้นสมมุติ

- ก. ครูช่วยนักเรียนให้ได้พิจารณาตัวเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมากล่าวในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง
- ข. ครูช่วยนักเรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัด หรือดับที่ต้นตอ หรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น
- ค. ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าในการแก้ที่สาเหตุนั้น อาจจะกระทำอะไรได้บ้าง คือ ให้กำหนดสิ่งที่กระทำนี้เป็นข้อ ๆ ไป

4.3 ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูลหรือขั้นนิรนัย

- ก. ขั้นทำให้แจ้ง ครูต้องสอนให้นักเรียนได้กระทำ หรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ว่ากระทำกันในระดับที่ 2 ข้อ ค.
- ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่างหรือที่เรียกว่าข้อมูลไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4.4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลหรือขั้นมรรคผล

- ก. จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัด ผลบางประการชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้บางประการ แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ผลที่ถูกต้องชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้ หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในขั้นที่ 3 ข้อ ข. นั้น จนแจ่มแจ้งว่า ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ
- ข. จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าสิ่งใดแก้ปัญหาได้จริงต่อไปก็ให้สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบ หรือเป็นแนวทางปฏิบัติและให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

(5) วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวน ตามแนวพุทธศาสตร์

ระบบการเรียนการสอนแบบสืบสวน สอบสวน มีแนวคิดว่าการสืบสวน สอบสวน เป็นกระบวนการหาความจริง และวิธีการแก้ปัญหาด้วยการตั้งคำถามในแนวกระบวนการวิทยาศาสตร์ทั้งทางโลก และทางธรรม โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การเห็นปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา
- ขั้นที่ 2 การเสนอเหตุแห่งปัญหาในรูปของการตั้งสมมติฐาน
- ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ขั้นที่ 4 การทดสอบสมมติฐานด้วยข้อมูล
- ขั้นที่ 5 การสรุปผล

(6) วิธีสอนแบบไตรสิกขา

วิธีสอนแบบไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น ดังนี้

6.1 ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือการควบคุมให้ผู้เรียนอยู่ในระเบียบวินัย ทั้งทางกาย และวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ พร้อมทั้งจะเรียน

6.2 ขั้นสมาธิ (จิตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิขั้นต้นในการควบคุมสติให้ผู้เรียน รวมจิตใจความคิดแน่วแน่เป็นจุดเดียว ผู้เรียนตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

6.3 ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นผู้เรียนใช้สมาธิ พลัง ความมีจิตใจแน่วแน่ ทำความเข้าใจในปัญหา การหาเหตุของปัญหาเพื่อการแก้ไขปัญหา พิจารณาผลที่เกิดขึ้นจนเกิด ความรู้แจ้งเข้าใจ และแก้ปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาญาณขึ้นในตนเอง มีมโนทัศน์ใน เรื่องนั้นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

กล่าวโดยสรุปวิธีสอนแบบไตรสิกขา มีความเชื่อว่า คนจะมีปัญญาเกิดจากการ ฝึกกำลังใจให้แน่วแน่ มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบ วินัยอันได้แก่ การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตใจก็สงบ ช่วยเหลือกำลังความคิดคมกล้า เกิด ปัญญาารู้แจ้ง

(7) วิธีสอนแบบเบญจขั้น

การสอนแบบเบญจขั้น ใช้หลักการยึดมั่น ถือมั่นในขั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี 5 ขั้นตอนคือ

7.1 ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัส รับรู้แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลาย ๆ สถานการณ์

7.2 ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะ ทั้ง 6 ให้ถูกช่องทางการรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามแนะแนวทางรับรู้

7.3 ขั้นวิเคราะห์ เหตุผล และสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนคิดแยกแยะ ว่ามีอะไรเกิดขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถาม เพื่อให้ผู้เรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

7.4 ขั้นตัดสินความดีงาม (ขั้นสังขาร) เป็นขั้นให้ผู้เรียนพิจารณาความผิด ความถูก ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ ไม่ควรประพฤติ

7.5 ขั้นก่อนเกิดอุปนิสัย หรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาน) เป็นขั้นใช้คำถามเพื่อโน้มนำความดีหรือความรู้สีก่อนชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้ผู้เรียนตอบโดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้ง

(8) วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการมี 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียน และบทเรียน

1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม

1.2 บุคลิกภาพของครู และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

2. ขั้นสอน

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ

2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.3 นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการโดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

2.4 จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ และยกตัวอย่างวิธีคิด 4 อย่าง คือ

2.4.1 คิดสืบค้นต้นเค้า

2.4.2 คิดสืบสาวตลอดสาย

2.4.3 คิดสืบค้นต้นปลาย

2.4.4 คิดโยงสายสัมพันธ์

2.5 ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือก และทางออก ของการแก้ปัญหา

2.6 ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 กิจกรรมฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและการตัดสินใจนั้นให้ประจักษ์จริง

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้ปฏิบัติถูกต้อง

3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3 สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 สรุปบทเรียน

3.5 วัดและประเมินผล

กล่าวโดยสรุปการสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิด โดยแยกคานำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

(9) วิธีสอนตามหลักพหุสูตร

กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพหุสูตร มี 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสร้างศรัทธา

1.1 การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม

1.2 บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

2. การฝึกทักษะภาษาตามหลักพหุสูตร

2.1 การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน (พหุสูตรา = learning and practices)

2.2 การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ (ธตา = doing exercise and memorizing)

2.3 การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องจัดเจน (วจสา ปริจิตา = drill)

2.4 การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง (มนसानุเพกขิตา = comprehension and interpretation)

2.4.1 คิดจำแนกแยกแยะ

2.4.2 คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์

2.4.3 คิดสรุปหลักการ

2.5 การฝึกสรุปรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้งและนำไปใช้ได้จริง (ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา = conclusion and application) (ขั้นตอนการสอนที่ 2.4 และ 2.5 ผสมกลมกลืนกันมาก แต่ขั้นที่ 2.4 เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ 2.5 เน้นการสรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

3. การมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

3.1 การวัดและประเมินตนเอง

3.2 การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน

3.3 การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน

3.4 การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันท์กัลยาณมิตร

กล่าวโดยสรุป การสอนตามหลักพหุสูตร เน้นการสร้างศรัทธาที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน เน้นการฝึกคิดอย่างถูกต้องแบบคายและเน้นการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยพบว่า การทดลองสอนตามแนวพุทธวิธี โดยวิธีอริยสัจ 4 และไตรสิกขา ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ (รสสุคนธ์ เกียรติสกุล, 2529 : ดุษฎี สิตลวรารค์, 2524 : พัทธรา บุญละโว, 2529 : วีระพงษ์ คุณมณี, 2526) และวิธีสอนแบบอริยสัจ 4 ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการแก้ปัญหาสูงกว่าการสอนตามคู่มือครู (ศิวพร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, 2529) การสอนแบบอริยสัจ 4 ทำให้นักเรียนมีทัศนคติต่อการเรียนสูงกว่าการสอนตามคู่มือแนว การสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (วีระพงษ์ คุณมณี, 2526) ส่วนการสอนโดยวิธี เจริญอานาปานสติ ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองสูงกว่าการสอนที่ใช้วิธีฝึก อภิปราย (นิภาพรรณ แดงโรจน์, 2529) และมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมสูงกว่า การสอนที่ใช้วิธีธรรมสากัจฉาและอภิปราย (ดุษฎี สิตลวรารค์, 2524)

1.2 การสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์

การสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์ (Teaching by Forecasting Techniques) หมายถึง การสอนที่ใช้ข้อมูลในอดีต ปัจจุบันเพื่อคาดการณ์หรือพยากรณ์แนวโน้มของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะ เกิดในอนาคตอย่างมีระบบ ต่อเนื่อง อย่างมีเหตุผล และสามารถตัดสินใจกระทำหรือหลีกเลี่ยงการ กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้

แผนการสอนโดยอาศัยวิธีการพื้นฐานของการพยากรณ์อนาคตพอสรุปได้ดังนี้

- 1) แบบ Exploratory Forecasting เป็นวิธีการที่เน้นการค้นหาลักษณะที่เป็นไปได้ การ เปลี่ยนแปลง โอกาสและปัญหาในอนาคต
- 2) แบบ Normative Forecasting เป็นการพยากรณ์ที่เกี่ยวกับเป้าหมายหรือบรรทัดฐาน สำหรับอนาคต
- 3) แบบ Modeling – Simulation Forecasting เป็นวิธีการที่เน้นเรื่องกฎธรรมชาติ การวิเคราะห์รูปแบบของกฎธรรมชาติด้านกายภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบและ ปฏิกริยาที่จะมีในอนาคต
- 4) แบบ Morphological Forecasting เป็นวิธีการผสมผสานทั้ง 3 วิธีข้างต้นมารวมกัน เข้าอย่างมีระบบ เพื่อความมุ่งหมายที่เลือกสรร เป้าหมายการวางแผน การควบคุมและการจัด อนาคต วิธีนี้ใช้เพื่อสำรวจแนวทางการแก้ปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หลายแนวทาง

ผลการวิเคราะห์งานวิจัยทดลองสอนสังคมศึกษา โดยใช้เทคนิคพยากรณ์ในระดับมัธยมศึกษาพบว่า มีงานวิจัยที่ใช้รูปแบบการสอนนี้จำนวน 6 เรื่อง ซึ่งผลการทดลองพบว่า การสอนรูปแบบนี้ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนตามคู่มือครูหรือการสอนปกติ (สมจิตต์ เพิ่มพูน, 2532 : นภา ภูทอง, 2528) มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าการสอนตามคู่มือครู (สมจิตต์ เพิ่มพูน, 2532) มีความคิดริเริ่มสูงกว่าการสอนแบบปกติ (อนุสิทธิ์ เฟิงประภัสร์, 2531) และมีเจตคติต่อการเรียนทางบวก (เกษณี สร้อยระย้า, 2528 : นภา ภูทอง, 2528)

1.3 กลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มสัมพันธ์ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียน ได้มีพัฒนาการในด้านทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมที่บกพร่อง เป็นปัญหา สมควรแก้ไข กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์จึงเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าใจความต้องการของตนเองและของผู้อื่น จากการสัมผัสด้วยการปฏิบัติ จนเกิดการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นด้วย

วิธีการนำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการเรียนการสอนก็เพียงแต่จัดเวลาและสถานที่ให้เหมาะสมต่อกิจกรรมที่จะนำมาใช้เท่านั้น แต่ขั้นตอนสำคัญอยู่ที่การสร้างกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ให้ถูกต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะพัฒนา

ขั้นตอนการสร้างกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ลักษณะของนักเรียนตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะศึกษาและพัฒนา เช่น ต้องการให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง ก็ศึกษาในด้านการแสดงออก การกล้าตัดสินใจ เป็นต้น

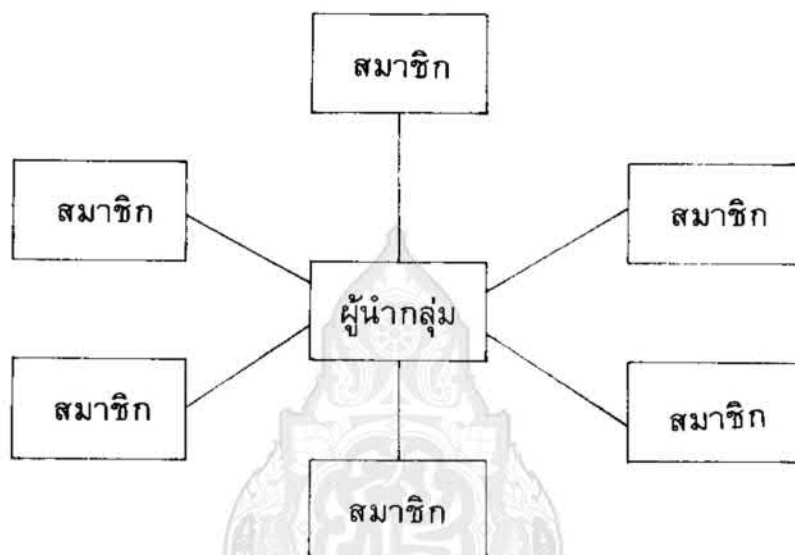
ขั้นที่ 2 นำลักษณะที่วิเคราะห์ได้มาตั้งเป็นวัตถุประสงค์ของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ โดยแต่ละกิจกรรมมุ่งพัฒนาลักษณะต่าง ๆ ที่ได้วิเคราะห์ไว้ในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 3 สร้างกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งควรได้รับการตรวจก่อนจากผู้เชี่ยวชาญด้านกลุ่มสัมพันธ์ในเรื่องของความสะดวกของกิจกรรมกับจุดมุ่งหมาย

มีงานวิจัยที่ทดลองสอนโดยใช้กลุ่มสัมพันธ์ในวิชาสังคมศึกษา จำนวน 4 เรื่อง กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 3 ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยทำให้นักเรียนมีการพัฒนาทางการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าการสอนปกติ (สมหวัง ชัยตามล, 2528) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนปกติหรือการสอนตามคู่มือครู (ขวลิ นาคทัต, 2524 : บุษบงค์ รักเรียน, 2533) การมีวินัยแห่งตนสูงกว่าการสอนแบบบรรยายหรือการสอนปกติ (ดารณี เสงวิจิตร, 2525 : ขวลิ นาคทัต, 2524) มีพฤติกรรมผู้นำสูงกว่าการสอนตามคู่มือครู (บุษบงค์ รักเรียน, 2533)

1.4 กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพหรือกิจกรรมคิวิซี

กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพหรือกิจกรรมคิวิซีเป็นเทคนิคที่ได้พัฒนาขึ้นโดยเน้นรูปแบบการทำงานเป็นทีมเพื่อใช้ในการที่จะให้บุคคลได้ทำงานร่วมกัน โดยมีการรวมตัวกันของสมาชิกเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ด้วยความสมัครใจ มีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่จะแก้ปัญหาหรือปรับปรุงงานในหน่วยงานของตนโดยที่สมาชิกทุกคนจะมีการกิจรับผิดชอบในการปรับปรุงงานเฉพาะด้านของตนและร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพ

- 1) ตั้งปัญหา สมาชิกของกลุ่มช่วยกันเลือกปัญหาที่สำคัญเพื่อดำเนินการแก้ไข
- 2) วิเคราะห์สาเหตุ ที่เกิดปัญหาและคัดเลือกสาเหตุที่สำคัญและกลุ่มแก้ไขได้เอง
- 3) คิดหาวิธีแก้ปัญหาง่ายและมีประสิทธิภาพ
- 4) วางแผนการแก้ปัญหา
- 5) ดำเนินการแก้ปัญหา
- 6) ประเมินผลการแก้ปัญหในแต่ละขั้นตอน
- 7) แก้ไขปัญหาและอุปสรรค (ขั้นตอนที่มีอุปสรรคให้กลับไปแก้ปัญหาโดยเริ่มทำ 1-6)
- 8) นำไปปฏิบัติ
- 9) นำผลงานของกลุ่มไปเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มใหญ่หรือในชั้นเรียน

ผลการวิจัยพบว่า การทดลองสอนโดยใช้กิจกรรมคิวิซีทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนสูงขึ้นและสูงกว่าการสอนตามคู่มือการสอน (เพ็ญศิริ งามวิจิตร, 2529 : ปรียววรรณ ทুমไผ่สิต, 2533) และทำให้พฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนของนักเรียนลดลงมากกว่าการสอนตามโปรแกรมปกติ (ลัดดา แซ่บั้ง, 2530)

1.5 การสอนแบบรอบรู้

การสอนแบบรอบรู้ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่คำนึงถึงความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน การสอนแบบนี้จึงคำนึงถึงการจัดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมและใช้เวลาในการเรียนแก่นักเรียนอย่างเต็มที่ตามความต้องการและความสามารถของแต่ละคน โดยทั่วไปจะมีการแบ่งเนื้อหาในบทเรียนออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ลดหลั่นกันลงไปโดยที่แต่ละหน่วยย่อยนั้นยังคงมีความเกี่ยวเนื่องกัน และในการสอนแต่ละเนื้อหาในหน่วยย่อย ๆ นั้นจะเน้นการสอนให้นักเรียนเกิดมโนคติและมีการฝึกทักษะพื้นฐานจากแบบฝึกหัดใช้เวลาเรียนประมาณ 6-9 คาบ และหลังจากเรียนจบแต่ละหน่วยการเรียนย่อยจะมีการทดสอบย่อยเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง มีการจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ๆ และให้นักเรียนทำการทดสอบย่อยอีกครั้งหนึ่งเฉพาะในส่วนที่ยังบกพร่อง เพื่อให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ในเนื้อหาวิชานั้น โดยสรุปจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการสอนแบบรอบรู้นี้มี 4 ประเภทคือ 1) การชี้แนะ คือการให้คำอธิบายที่ชัดเจนของครู 2) การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน 3) การเสริมแรง คือการให้รางวัลและการลงโทษที่เหมาะสมกับนักเรียนและโอกาส 4) การให้ผลย้อนกลับและการแก้ไขข้อบกพร่องในทันที (หมายเหตุ : งานวิจัยบางเรื่องใช้ชื่อว่าการสอนเพื่อรอบรู้ หรือการเรียนรู้แจ้ง อาศัยหลักจากแนวคิดของบลูม (Bloom))

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบรอบรู้

1. บอกจุดประสงค์การเรียนรู้ ของหน่วยการเรียน วิธีเขียนและการประเมินผลการเรียน
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยสอนเป็นกลุ่มเน้นการสอนให้นักเรียนเกิดมโนคติในเรื่องที่เรียน สลับด้วยการฝึกทักษะจากแบบฝึกหัด
3. ทดสอบย่อยด้วยแบบทดสอบชุด ก. และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียน
4. จัดกิจกรรมสอนซ่อมเสริมเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องที่พบ
5. ทดสอบด้วยแบบทดสอบชุด ข. แล้วเริ่มต้นขั้นตอนการจัดกิจกรรมข้อ 1-5 สำหรับการเรียนรู้หน่วยการเรียนต่อไป
6. ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อสรุปผล

ผลการวิจัย พบว่า การสอนแบบรอบรู้ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนปกติ (ศักดิ์ สุวรรณโชติ, 2530)

1.6 การเรียนเป็นทีม

การเรียนเป็นทีมหรือเป็นคณะมีขั้นตอนการสอนดังนี้

- 1) ครูแจ้งจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของการเรียนให้นักเรียนทราบ

- 2) แบ่งนักเรียนออกเป็นคณะ ๆ ละ 6-7 คน แล้วให้สมาชิกแต่ละคนเลือกผู้นำคณะ
- 3) อธิบายให้นักเรียนเข้าใจในการทำงานและวิธีการเรียนแบบเป็นคณะ
- 4) แจกบทเรียนโปรแกรม ให้นักเรียนทุกคนไปศึกษาค้นคว้าล่วงหน้า แล้วมาอภิปรายพูด-ซักถามหรืออธิบายกันเองภายในแต่ละคณะในคาบที่ 1 ถ้ามีปัญหาสงสัยให้ถามครู เพื่อสรุป หาคำตอบจากคำถามของครู
- 5) ให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนของแต่ละคณะออกมาสรุปตอบคำถามครู
- 6) ให้นักเรียนทั้งชั้นช่วยกันตัดสินใจว่าใครสรุปได้ถูกต้อง
- 7) ครูกล่าวคำชมเชยคณะที่สรุปได้ถูกต้อง
- 8) ครูตั้งคำถามนักเรียน
- 9) ให้ผู้นำแต่ละคณะออกมารับแบบฝึกจากครูไปทำร่วมกัน สมาชิกทุกคนภายในคณะจะต้องช่วยกันคิด และอภิปรายคำถามในแบบฝึกหัด โดยมีผู้นำคณะเป็นผู้ประสานงาน
- 10) ให้คำชมเชยในคณะที่ให้ความร่วมมือในการทำงานและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การวิจัยทดลองสอนสังคมศึกษา โดยใช้การเรียนเป็นทีมในระดับมัธยมศึกษาพบว่า มีจำนวน 2 เรื่อง ตัวแปรที่ศึกษา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การเรียนเป็นทีม ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคลิกภาพและความมีมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าการสอนตามคู่มือครู (สุรชาติ มานิตย์, 2529 : จารุวรรณ เพ็ญสุข, 2533)

1.7 การสอนแบบสืบสวนสอบสวน

การสอนแบบสืบสวนสอบสวน หมายถึง การสอนที่เน้นการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการฝึกให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้โดยใช้กระบวนการทางความคิด หาเหตุผลจนค้นพบความรู้ หรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยครูตั้งคำถามประเภทกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้เอง และสามารถนำวิธีการแก้ปัญหานั้นมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

รูปแบบการสอนแบบสืบสวนสอบสวน ครูจะต้องจัดสร้างสิ่งแวดล้อม สถานการณ์หรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาให้นักเรียนได้ฝึกสังเกต เปรียบเทียบ จนเห็นปัญหาและเกิดความสงสัยใคร่รู้แล้วครูกระตุ้นให้นักเรียนหาสาเหตุของปัญหา ด้วยการใช้คำถาม จากนั้นให้มีการตั้งสมมติฐานเชิงทำนายแล้วพิสูจน์ ต่อมาให้นักเรียนช่วยกันสรุป ในที่สุดครูส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักการและกฎเกณฑ์ที่ค้นพบ ไปใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการควบคุมและสร้างสรรค์ สิ่งแวดล้อมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวน

1. ขั้นการให้สังเกตกับแนวหน้า คือ ขั้นที่ครูปูพื้นฐานความพร้อมในด้านความรู้ให้แก่ นักเรียน
2. ขั้นสังเกต คือ ครูสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือเป็นการแสดงละครปริศนาเพื่อให้นักเรียนสังเกตสภาพการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหานั้น ๆ ขั้นนี้ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด วิเคราะห์ ทำความเข้าใจ แปลความหมาย และจัดโครงสร้างความคิดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิด ความกระหายใคร่จะแสวงหาความจริง
3. ขั้นอธิบาย ขั้นที่ครูกระตุ้นให้นักเรียนหาคำอธิบายหรือหาสาเหตุของปัญหาในรูปแบบของ เหตุผลขั้นนี้นักเรียนฝึกการตั้งทฤษฎี หรือสมมุติฐานเพื่ออธิบายที่มา-สาเหตุของ ปัญหานั้นเป็นการฝึกวิเคราะห์ระบบจากผลไปหาเหตุ
4. ขั้นทำนาย ให้นักเรียนรู้จักหาแนวทางหรือวิธีที่จะพิสูจน์ทำนายผลหรือพยากรณ์ ได้ว่าผลจะเป็นอย่างไร อะไรจะเกิด เป็นการทดสอบสมมุติฐานหรือพิสูจน์ทฤษฎีที่ตั้งขึ้น
5. ขั้นควบคุมและสร้างสรรค์ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักการ กฎเกณฑ์และ วิธีแก้ปัญหามาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในสภาพการณ์ ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

ลักษณะพิเศษของวิธีสอนแบบนี้ คือ ก้าวไกลกว่าการสอนแบบวิทยาศาสตร์ในด้านที่คิดไปถึง การใช้ประโยชน์ต่อไปด้วย ไม่จำกัดเฉพาะแต่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเท่านั้น

ผลการวิจัยพบว่า มีงานวิจัย 1 ใน 2 เรื่องที่การสอนแบบสืบสวนสอบสวนนี้ให้ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนรู้และความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนสูงกว่าการสอนตามปกติ (อนุพงษ์ ปุณทรวิกุล, 2527)

1.8 การสอนแบบซินดิเคต

การสอนแบบซินดิเคต (Syndicate) หมายถึงการสอนที่จัดแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อ ศึกษากรณีตัวอย่างร่วมกัน มีการอภิปรายคำถามที่ตั้งไว้ในบัตรงาน แล้วตอบคำถามหาข้อสรุป ครูเตรียมเอกสารค้นคว้าให้หรือแนะนำเอกสารที่นักเรียนจะค้นคว้าได้ แล้วแต่ละกลุ่มเขียนรายงาน เพื่ออภิปรายปัญหาร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบซินดิเคต

ก. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

ครูแจกแผ่นเกมหรือกรณีตัวอย่างให้นักเรียนทุกคนทำ ใช้เวลา 1 นาที ครูและ นักเรียนซักถามถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะเรียน

ข. ขั้นตอนกิจกรรม

- 1) ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 6-7 คน แล้วให้แต่ละกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการกลุ่ม
- 2) ให้เลขานุการกลุ่มมารับชุดการเรียนการสอน
- 3) แต่ละกลุ่มประชุมวางแผนงานและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย
- 4) ให้ทุกกลุ่มดำเนินการศึกษาค้นคว้า ปรีक्षाและอภิปรายภายในกลุ่มของตน
- 5) แต่ละกลุ่มเก็บรวบรวมข้อมูลประเด็นสำคัญ ๆ ตามบัตรกำหนดงานและเขียนรายงานกลุ่ม
- 6) ตัวแทนกลุ่มแต่ละกลุ่มรายงานหน้าชั้น
- 7) เปิดโอกาสให้กลุ่มอื่นซักถาม และเสนอความคิดเห็น
- 8) ครูสรุป ให้คำแนะนำ และอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นที่นักเรียนไม่ได้กล่าวถึง และแก้ไขในจุดที่บกพร่อง
- 9) ให้นักเรียนจดบันทึกความรู้เพิ่มเติมในสมุดของนักเรียน

ผลการวิจัย พบว่า การสอนแบบซินติเคท ในวิชาสังคมศึกษาทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่าการสอนที่ใช้คู่มือการสอนหรือคู่มือครูและการใช้บทเรียนโปรแกรม (สุวรรณ สุวรรณเวช, 2526 : อ่ำพร กาทอง, 2528)

1.9 การสอนแบบอุปมานและอนุมาน

การสอนแบบอุปมาน (Inductive Teaching) หมายถึง การสอนที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้การแก้ปัญหาจากส่วนย่อยไปหาส่วนรวม โดยได้ทำการศึกษา สังเกต ทดลองหรือเปรียบเทียบกรณีตัวอย่างหลาย ๆ ตัวอย่างแล้วพิจารณาค้นหาองค์ประกอบที่เหมือนกันหรือคล้ายกัน แล้วนำมากำหนดเป็นข้อสรุปหลักการหรือกฎเกณฑ์การแก้ปัญหานั้น ๆ จุดมุ่งหมายของการสอนแบบอุปมานคือ เพื่อให้นักเรียนได้ค้นพบกฎเกณฑ์หรือความจริงด้วยตนเอง ช่วยให้นักเรียนเป็นคนช่างสังเกต รู้จักคิดไตร่ตรองด้วยเหตุผล

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอุปมาน

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ในขั้นนี้ครูจะเสนอกรณีหรือตัวอย่างต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการค้นหา ข้อสำคัญกรณีหรือตัวอย่างจะต้องมากพอที่จะทำให้นักเรียนได้แนวคิดเพื่อนำไปสรุปเป็นความรู้ได้
2. ขั้นสำรวจข้อมูล นำข้อมูลมาแยกแยะข้อแตกต่างและความสัมพันธ์อย่างละเอียดเพื่อหาองค์ประกอบร่วม ครูควรใช้เวลาในการสังเกต อย่าเร่งเร้าให้นักเรียนเพราะจะ

ทำให้นักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์ไม่ชัดเจน

3. ขั้นค้นหารูปแบบ เมื่อนักเรียนมองเห็นความสัมพันธ์หรือองค์ประกอบพร้อมแล้ว ก็จะมองหารูปแบบเพื่อที่จะนำมาอธิบายความสัมพันธ์นั้น
4. ขั้นสรุป นักเรียนจะสรุปรูปแบบที่ค้นพบแล้วกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ นิยาม หลักการ ข้อสรุป หรือสูตร และอาจจะตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งก็ได้

การสอนแบบอุปมาน (Deductive Teaching) เป็นการสอนที่ตรงข้ามกับการสอนแบบอุปมาน คือ วิธีสอนแบบนี้จะสอนให้นักเรียนแก้ปัญหาโดยการเริ่มจากการนำกฎเกณฑ์ นิยาม ข้อสรุป สูตร หรือหลักการต่าง ๆ ที่ทราบแล้วนำมาใช้เพื่อที่จะแก้ปัญหาเรื่องใหม่

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอุปมาน

1. ขั้นเตรียม เตรียมบทเรียน เตรียมการสอนและสร้างความสนใจของผู้เรียน เป็นขั้นนำไปสู่บทเรียน
2. ขั้นสอน ประกอบด้วย
 - 2.1 อธิบายหลักเกณฑ์หรือกฎต่าง ๆ ครูจะนำทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ คำนิยาม มาอธิบายให้นักเรียนเข้าใจและเขียนข้อสรุปกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ลงบนกระดาน
 - 2.2 ยกตัวอย่างหรือทำการทดลองหรือพิสูจน์ให้เห็นจริง และให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ เช่น ให้ยกตัวอย่างเพิ่มเติม หรือการกระทำและทดลอง พิสูจน์ด้วยตนเอง
3. ขั้นสรุป ให้นักเรียนสรุปกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีที่ครูอธิบายนั้นว่าเป็นความจริงทุกประการ ข้อสรุปที่ได้เป็นข้อสรุปที่ถูกต้อง
4. ขั้นนำไปใช้ ครูให้นักเรียนนำกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีที่พิสูจน์ให้เห็นจริงแล้วไปใช้ในการทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและทักษะดียิ่งขึ้น

(หมายเหตุ : งานวิจัยบางเรื่องใช้ชื่อว่า การสอนแบบอุปนัย-นिरनय)

ผลการวิจัยพบว่า การสอนสังคมนา การสอนสังคมนา โดยวิธีอุปมานทำให้นักเรียนมีพัฒนาการทางความคิดรวบยอดสูงกว่าแบบอุปมาน และแบบอุปมานให้ผลสูงกว่าการสอนปกติ (สมคิด ศรีวิญญ, 2530)

1.10 การสอนโดยใช้กระบวนการสร้างสักรับ

กระบวนการสร้างสักรับ หมายถึง วิธีสอนที่ครูกระทำกิจกรรมโดยกระบวนการใช้สิ่งเร้าที่เป็นตัวอย่างทั้งเชิงนิมานและเชิงนิเสธไปกระตุ้นผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สักรับ และสามารถสังเกตเปรียบเทียบหาเหตุผลต่าง ๆ มาสรุปเป็นความหมายของสักรับนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการสร้างสื่อกับให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าการสอนที่ใช้วิธีสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2521 (สุรียรัตน์ ยังสุข, 2525)

1.11 การทำค่านิยมให้กระจ่าง

การทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification : VC.) หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลตามแนวของค่านิยมของตน โดยมุ่งเน้นให้บุคคลได้เกิดกระบวนการคิดและตัดสินใจด้วยตนเองภายหลังที่ได้รับฟังเหตุการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ จากกลุ่มเพื่อประกอบการตัดสินใจ ขั้นตอนของการทำค่านิยมให้กระจ่าง มี 5 ขั้น ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยม/จริยธรรมจากกรณีตัวอย่าง ภาพ เกม นิทาน การแสดงบทบาทสมมุติหรืออื่น ๆ
2. ให้คิดและตัดสินใจด้วยเหตุผลของตนเอง
3. ให้ร่วมกันค้นหาเหตุผลและตัดสินใจโดยกลุ่มย่อย 4-5 คน
4. ให้ร่วมกันค้นหาเหตุผลและตัดสินใจโดยกลุ่มใหญ่ (ทั้งชั้นเรียน)
5. ร่วมกันสร้างข้อตกลง กติกา หรือกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติของนักเรียนทุกคน

ผลการวิจัยพบว่า การสอนสังคมศึกษา โดยวิธีการทำค่านิยมให้กระจ่างทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระดับพัฒนาค่านิยมของนักเรียนสูงกว่าการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา (อนัน บัณอินทร์, 2534)

1.12 การสอนแบบโครงการ

การสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนในสิ่งที่นักเรียนสนใจโดยให้นักเรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลได้เป็นผู้วางแผนโครงการหรือวางแผนในการทำกิจกรรมและดำเนินงานให้สำเร็จตามโครงการนั้น โดยครูเป็นเพียงที่ปรึกษาเท่านั้น นั่นคือ นักเรียนจะเรียนรู้ได้โดยการตั้งปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาด้วยการลงมือปฏิบัติจริง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ

1. ขั้นกำหนดความมุ่งหมาย ขั้นนี้ครูจะเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนตั้งความมุ่งหมายของการเรียนว่าจะเรียนเพื่ออะไร
2. ขั้นวางแผนหรือวางแผนโครงการ นักเรียนจะช่วยกันวางแผนว่าทำอย่างไรจึงจะบรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จะใช้วิธีการใดในการทำกิจกรรม
3. ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นที่นักเรียนลงมือทำกิจกรรมหรือลงมือแก้ปัญหาตามแผนที่วางไว้ ครูคอยส่งเสริมให้นักเรียนได้กระทำ ได้คิดและตัดสินใจด้วยตนเองให้มากที่สุดและควรชี้แนะให้นักเรียนรู้จักวัดผลการทำงานเป็นระยะ ๆ

4. **ขั้นประเมินผล** นักเรียนเป็นผู้ทำการประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการที่ทำนั้นว่า บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีข้อบกพร่องอย่างไร และควรแก้ไขอย่างไร

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยวิธีสอนแบบโครงการ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะในการคิดของนักเรียนสูงกว่าการสอนที่ใช้คู่มือการสอน (วิจิตร ทองปาน, 2527)

1.13 การใช้สถานการณ์จำลอง

การใช้สถานการณ์จำลอง หมายถึง การเรียนการสอนที่อาศัยสถานการณ์ที่สร้างขึ้นจากเนื้อหาในบทเรียนหรือการจำลองสถานการณ์ที่เป็นจริงมาใช้ในชั้นเรียน โดยจัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียนในแต่ละคาบ คาบละ 1 สถานการณ์ และสถานการณ์นั้นจะต้องง่ายต่อการทำความเข้าใจของนักเรียนแล้วให้นักเรียนเข้าร่วมในสถานการณ์นั้น ๆ ตามบทบาทความรับผิดชอบและหน้าที่ที่ครูมอบหมายให้ นักเรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสถานการณ์ตามที่ได้รับรู้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง

1. การสำรวจวิเคราะห์ ขั้นนี้เป็นการศึกษาและสำรวจจุดประสงค์การเรียน ศึกษาสถานการณ์ประเภทต่าง ๆ ขอบเขตเนื้อหาวิชา แล้ววิเคราะห์ดูว่าสถานการณ์ชนิดใดที่ให้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้มากที่สุด
2. กำหนดจุดประสงค์ เป็นการกำหนดว่าต้องการให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมอะไรบ้าง เมื่อเรียนรู้สถานการณ์แล้ว
3. การคัดเลือกสถานการณ์ พิจารณาเลือกสถานการณ์ที่เป็นจริงและสอดคล้องกับจุดประสงค์มาดัดแปลงให้เหมาะกับการสอนในชั้นเรียน โดยสถานการณ์นั้นต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกวิเคราะห์ตัดสินใจก่อนให้เกิดการเรียนรู้และทักษะที่ต้องการมากที่สุด
4. กำหนดโครงสร้างของสถานการณ์จำลอง การกำหนดโครงสร้างนี้ประกอบด้วย การกำหนดจุดประสงค์ของสถานการณ์จำลอง บทบาทของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคน เตรียมข้อมูล-เนื้อหา กำหนดสถานการณ์ที่เหมือนจริงในสังคม ลำดับขั้นของเหตุการณ์ เวลา และปัญหาจากสถานการณ์และสรุปอภิปราย
5. การสร้างและออกแบบสื่อการเรียนและสร้างกฎเกณฑ์ ดำเนินการสร้างและออกแบบสื่อการเรียนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบกิจกรรม เช่น บัตรคำ รูปภาพ บัตรคำสั่ง ฯลฯ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนด และกำหนดเงื่อนไขและขั้นตอนการทำงานหรือการแสดงตามลำดับเหตุการณ์

6. การทดลองใช้ นำสถานการณ์จำลองที่สร้างเสร็จไปทดลองใช้กับนักเรียนกลุ่มอื่น ก่อนเพื่อตรวจหาข้อบกพร่องของวิธีการ ภาษา ตลอดจนการใช้สื่อการเรียน และเงื่อนไขต่าง ๆ ว่าควรปรับปรุงแก้ไขในจุดใดบ้าง เพื่อให้สถานการณ์จำลอง สมบูรณ์และเหมาะสมต่อการนำไปใช้มากที่สุด

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยใช้สถานการณ์จำลอง เมื่อเปรียบเทียบกับ การสอนที่ไม่ใช้สถานการณ์จำลองแล้วให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนของ นักเรียนไม่แตกต่างกัน (คึกฤทธิ์ เวชชา, 2526) แต่การใช้เกมสถานการณ์ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ ทาง การเรียนและแนวคิดในการแก้ปัญหาสูงกว่าการสอนตามคู่มือการสอน (วรรณ เลิศขยันต์, 2527)

1.14 การแสดงบทบาทสมมติ

การสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ ความรู้สึกนึกคิดและเข้าใจคนอื่น โดยการให้นักเรียนแสดงบทบาทของผู้อื่นที่ไม่ใช่ตนเอง การ สมมุติบทบาทและจัดสภาพการณ์ให้นักเรียนแสดงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์จากสภาพการณ์ที่สมมุติ ขึ้นภายหลังการแสดงจะต้องมีการสรุปผลของบุคคลที่นักเรียนสวมบทบาทนั้น

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

1. ขั้นเตรียมการ

- 1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ
- 1.2 กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ

2. ขั้นแสดง

- 2.1 การอุ่นเครื่อง เริ่มจากการที่ครูเล่าเรื่องหรือสถานการณ์ให้นักเรียนเกิด ความสนใจที่จะเรียนและติดตามเรื่อง โดยอาจใช้สื่อ เช่น รูปภาพที่สอดคล้อง กับเนื้อเรื่องเป็นสื่อในการอธิบายเรื่องราว
- 2.2 การเลือกตัวผู้แสดง ครูอาจให้นักเรียนแบ่งกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ 5-6 คน และ ให้ตัวแทนกลุ่มออกมาจับฉลากกำหนดบทบาทที่ครูเตรียมไว้
- 2.3 การจัดฉากแสดง
- 2.4 การเตรียมผู้สังเกตการณ์
- 2.5 การเตรียมพร้อมก่อนแสดง
- 2.6 การแสดง หลังจากนักเรียนในกลุ่มทำความเข้าใจกับบทบาทที่กลุ่มตนได้รับ แล้วก็ให้แต่ละคนออกมาแสดงตามลำดับเนื้อเรื่อง

3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เป็นการอภิปรายร่วมกันโดยใช้เหตุผลตรงไปตรงมา เกี่ยวกับพฤติกรรม การแสดงออก

4. ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป ครูควรกระตุ้นให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่ศึกษา ชั้นนี้ช่วยให้นักเรียนได้แนวคิดกว้างขวางขึ้นและส่งเสริมให้นักเรียนได้เห็นว่าสิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับความเป็นจริง จะทำให้นักเรียนสามารถหาข้อสรุป หรือได้แนวคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี และให้นักเรียนบันทึกลงสมุดแบบฝึกหัดไว้เป็นรายบุคคล

ผลการวิจัยที่ทดลองสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติในวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า สามารถทำให้นักเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่าการสอนแบบบรรยาย (ชนะพล ดุลยเกษม, 2528)

1.15 การสอนแบบใช้คำถาม

การสอนแบบใช้คำถาม เป็นวิธีการสอนที่มุ่งพัฒนากระบวนการทางความคิดของนักเรียน เพราะการป้อนคำถามจะทำให้นักเรียนฝึกการใช้ความคิดเชิงเหตุผล วิเคราะห์ วิวิจารณ์ แต่ถ้าครูผู้สอนไม่สามารถสร้างคำถามในลักษณะที่ให้นักเรียนได้พัฒนาความคิดแล้ว การสอนโดยใช้คำถามก็จะมีคุณภาพ โดยทั่วไปการสร้างคำถามที่ดีมีหลักการดังนี้

1. คำถามต้องไม่ควรเป็นประเภทที่สามารถหาคำตอบได้ เช่น คำถามจำพวกใช่หรือไม่ใช่
2. คำถามต้องมีลักษณะปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดและแสดงเหตุผล
3. คำถามไม่ควรจะแนะคำตอบมาเกินไป
4. คำถามควรระบุให้ชัดเจน มีขอบเขตไม่กว้างจนเกินไป
5. ควรเป็นคำถามที่มุ่งประเด็นเพียงประเด็นเดียว ประโยคคำถามควรกะทัดรัด ควรเป็นคำถามที่ท้าทายให้คิด

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบใช้คำถาม

1. ขั้นวางแผนการใช้คำถาม ผู้สอนควรวางแผนไว้ล่วงหน้าว่าจะใช้คำถามเพื่อวัตถุประสงค์ใด รูปแบบของคำถามควรจะสอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของบทเรียน
2. ขั้นเตรียมคำถาม ผู้สอนควรเตรียมคำถามที่จะใช้ในการเรียนการสอนโดยการสร้างคำถามอย่างมีหลักเกณฑ์
3. ขั้นการใช้คำถาม ผู้สอนสามารถใช้คำถามได้ในทุกขั้นของการสอน และอาจสร้างคำถามใหม่ได้ซึ่งนอกเหนือจากที่เตรียมไว้ แต่ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์
4. ขั้นสรุปและประเมินผล ผู้สอนอาจใช้คำถามเพื่อการสรุปบทเรียนได้

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยใช้คำถามระดับต่าง ๆ ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน (วสันต์ อุปมา, 2528) ส่วนการใช้คำถามประกอบการสอนในช่วงเวลาที่ต่างกันให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน (วิทยา ดีทอง, 2532) และแผนการสอนที่ใช้คำถามระดับต่าง ๆ ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้แตกต่างกัน (พรทิพย์ แสงมณี, 2532)

1.16 การสอนแบบบูรณาการ

การสอนแบบบูรณาการ คือ การจัดหน่วยการเรียนรู้การสอนที่มีลักษณะของการผสมผสานประสบการณ์การเรียนรู้ และเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่อยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ได้แก่ วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ศิลธรรม สังคมวิทยา ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อม และเศรษฐศาสตร์

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

1. นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นที่สร้างความสนใจให้นักเรียนทำกิจกรรมโดยวิธีการอภิปรายซักถามหรือ ใช้สื่อประเภทต่าง ๆ
2. ปฏิบัติการ เป็นขั้นที่นักเรียนกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการศึกษา ค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร และใบความรู้ต่าง ๆ
3. กิจกรรมสรุป เป็นขั้นที่ให้นักเรียนเสนอกิจกรรมของตนจากการทำกิจกรรม โดยการให้สรุป โยงความสัมพันธ์ จัดนิทรรศการ
4. ประเมินผล เป็นขั้นที่ครูประเมินผลจากที่นักเรียนทำกิจกรรมโดยการซักถาม และการทดสอบ

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยวิธีสอนแบบบูรณาการ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความคิดรวบยอดและมีความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่าการสอนที่ใช้คู่มือการสอน (จิตติศักดิ์ ศรีอำไพ, 2528 : นที ศิริมัย, 2528)

1.17 การสอนแบบพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้

การสอนแบบพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพการเรียนการสอน กิจกรรมและอุปกรณ์ สถานการณ์ ทั้งหมดที่ครูพยายามจัดให้มีขึ้นเพื่อเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ผลการวิจัยทดลองสอนสังคมศึกษาโดยใช้การสอนแบบพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้เปรียบเทียบกับการสอนแบบบรรยาย พบว่า ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน (เทวัญ พนาศุภวุฒิ, 2526)

1.18 การสอนโดยใช้รูปแบบพัฒนาการแก้ปัญหา

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยวิธีการพัฒนาการแก้ปัญหานี้ ทำให้นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าการสอนที่ใช้หนังสือเรียนของกรมวิชาการ (ธิดารัตน์ วีระเหมฤทธิวงศ์ 2531)

1.19 การสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกันกับการสอนที่ใช้คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา แต่ทำให้นักเรียนมีทัศนคติต่อการเรียนสูงขึ้น (วิชัย วัดปาน, 2528)

1.20 การศึกษานอกสถานที่

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยการศึกษานอกสถานที่ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อการเรียนสูงกว่าการสอนตามคู่มือครู (นิพนธ์ แสงเล็ก, 2529)

2. การใช้สื่อประกอบการสอน

จากการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการทดลองสอนโดยใช้สื่อประกอบการสอนในวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 สื่อประกอบการสอนที่เน้นให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง

(1) ชุดการสอน

การสอนโดยใช้ชุดการสอน เป็นการสอนที่ครูนำสื่อการเรียนที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอนแต่ละหน่วยมาใช้ โดยรวบรวมไว้เป็นระเบียบในกล่องการสอนเพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมด ส่วนประกอบของชุดการสอน มีดังนี้

1. คู่มือครู มีรายละเอียดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา ผลงานที่คาดหวังจากนักเรียน สื่อการเรียน หนังสือประกอบการค้นคว้าสำหรับครู แนวการประเมินผลขั้นการดำเนินการสอน

2. แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

3. บัตรต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม ได้แก่ บัตรคำสั่ง บัตรเนื้อหา บัตรกิจกรรม บัตรคำถาม และบัตรเฉลย

4. สื่อการเรียนการสอนที่เลือกแล้วว่าเหมาะสม

ประเภทของชุดการสอน

1. ชุดการสอนแบบเรียนด้วยตนเอง หรือชุดการสอนรายบุคคล ซึ่งประกอบด้วยบทเรียนโปรแกรม แบบประเมินผล และอุปกรณ์การเรียน

2. ชุดการสอนแบบเรียนเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่นักเรียน

- จะต้องประกอบกิจกรรมเป็นหมู่คณะตามบัตรคำสั่ง โดยจัดแบบศูนย์การเรียนรู้
3. ชุดการสอนประกอบการบรรยายของครู เป็นกล่องกิจกรรมสำหรับช่วยครู ในการสอนกลุ่มใหญ่ ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่พร้อม ๆ กัน ตามเวลาที่กำหนด

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอน

1. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน
2. นำเข้าสู่บทเรียน
3. ประกอบกิจกรรมการเรียน
4. สรุปผลการสอน
5. ทำแบบทดสอบหลังเรียน

ผลการวิจัย พบว่า การสอนสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการสอน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนสูงขึ้น และสูงกว่าการสอนที่ใช้ปกติ (ไอศุรีย์ ทรรพสุ, 2530 : สมคิด ชันทอง, 2530 : รัตมี ภิบาลแทน, 2526 : อภิชาติ เรืองฤทธิ์, 2529) และชุดการสอนตามหลักสัปปุริสธรรม ทำให้คุณธรรมด้านสัปปุริสธรรมของนักเรียนสูงกว่าการสอนโดยใช้กิจกรรมแนะแนวปกติ (กมล ประทีปธีรานันต์, 2530)

(2) ชุดการสอนมินิคอร์ส

ชุดการสอนมินิคอร์ส หมายถึง ชุดการสอนที่สร้างขึ้น โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ ระบบซึ่งมีกิจกรรมและเนื้อหาที่เหมาะสมกับระดับของนักเรียน เรียบเรียงอย่างกระชับเป็นวงจร จบสมบูรณ์ในตัวเอง ประกอบด้วย ปัจจัย (input) กระบวนการ (process) ผลผลิต (output) ติดต่อกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งแต่ละกิจกรรมจะกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรมและเวลาในการเรียน การสอนไว้อย่างชัดเจน มีสื่อและกลวิธีสอนหลายแบบเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรม ต่าง ๆ โดยมีครูเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือและแต่ละกิจกรรมสามารถให้ข้อมูลย้อนกลับได้ทันที โดยทั่วไปชุดการสอนดังกล่าวจะมีส่วนประกอบดังนี้

- 1) หลักการและเหตุผล คำแนะนำ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แผนการสอน
- 2) กิจกรรมนักเรียน
- 3) กิจกรรมครู
- 4) การประเมินผล
- 5) เนื้อหาเสริม
- 6) เอกสาร สื่อ แผนภูมิ ฯลฯ ที่ใช้ประกอบการสอน

ผลการวิจัยทดลองสอนสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการสอนมินิคอร์ส พบว่าทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนที่ใช้คู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (ประภัสสร ไชยชนะใหญ่, 2528)

(3) บทเรียนโปรแกรม

การสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรม หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเอง เป็นรายบุคคล จากบทเรียนที่มีลักษณะเป็นข้อความที่แบ่งออกเป็นขั้นตอนย่อย ๆ เรียงลำดับต่อเนื่องกันไปโดยเริ่มจากสิ่งที่ย่างไปหาสิ่งที่ยาก นักเรียนจะต้องศึกษาไปตามลำดับขั้นตอนเหล่านั้น โดยที่นักเรียนแต่ละคน สามารถศึกษาบทเรียนนั้น ๆ ได้เร็ว ช้า ตามความสามารถของตน และนักเรียนสามารถตรวจคำตอบหรือข้อสรุปของนักเรียนเอง จากเฉลยที่มีไว้ในกรอบของบทเรียน การทราบผลการตอบที่ถูกต้องทันทีก่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นการเสริมแรงให้มีความตั้งใจในครั้งต่อไป การสอนแบบนี้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ตลอดจนให้คำปรึกษาเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนในบทเรียนนั้น

ผลการวิจัย พบว่า มิงงานวิจัย 1 ใน 2 เรื่องที่ทำการทดลองสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรมในวิชาสังคมศึกษา ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนปกติ (บุษบากร เชื้อเคนทร์, 2527)

(4) บทเรียนโมดูล

การสอนด้วยบทเรียนโมดูล เป็นการจัดระบบการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนเพื่อให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง ตามลำดับความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้พัฒนาจนสุดขีดความสามารถของแต่ละคน บทเรียนโมดูลนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดการสอนที่มีเนื้อหาจบในตัว เป็นบทเรียนสำเร็จรูปที่นักเรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง ส่วนประกอบของบทเรียนโมดูล จะมีดังนี้ หลักการเหตุผล จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม สมรรถภาพพื้นฐาน การประเมินผลเบื้องต้น กิจกรรมให้เลือกเรียน การประเมินผลหลังเรียน และการเรียนซ่อมเสริม ส่วนกิจกรรมที่ให้เลือกในบทเรียนโมดูลนี้มี 3 กิจกรรม คือ

- 1) บทเรียนโปรแกรม เป็นสื่อการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่นักเรียนใช้เรียนด้วยตนเอง
- 2) บทเรียนปฏิบัติการ เป็นสื่อการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้เรียนจากการที่ได้กระทำจริง ๆ นักเรียนต้องทำตามข้อปฏิบัติ ทดลอง บันทึกข้อมูล สรุปหาข้อความจริง สูตรหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากข้อมูลเหล่านั้นสรุปด้วยความคิดของตนเอง
- 3) บทเรียนกิจกรรม เป็นสื่อการเรียนการสอนที่บอกให้นักเรียนทำกิจกรรม

ต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปหรือคำตอบ โดยให้ข้อมูลบางอย่าง มีข้อเสนอแนะ แนวความคิด และสิ่งที่น่าสนใจประกอบในการคิดเพื่อให้นักเรียนหาข้อสรุปได้ ผลการวิจัย พบว่า การสอนโดยใช้บทเรียนโมดูลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และสูงกว่าการสอนปกติ (เสาวณีย์ ลิ้มไทย, 2530 : สมพงษ์ ตันติวรวิทย์, 2530)

2.2 สื่อประกอบการสอนของครู

(1) การใช้แผนการเรียนหรือแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการทดลองสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา โดยใช้แผนการเรียนหรือแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่า ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ (สิทธิชัย โภคาทรัพย์, 2529 : กรรณิการ์ ม่วงเขียว, 2529 : พรทิพย์ แสงมณี, 2532 : วสันต์ อุปมา, 2528) และความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ (พรทิพย์ แสงมณี, 2532)

(2) การใช้สไลด์เทป พบว่าการใช้สไลด์เทปแบบต่าง ๆ ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่แตกต่างกัน (วิชัย สุภนทร, 2527)

(3) การใช้บทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์ บทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์ หมายถึง บทเรียนที่ประกอบด้วยสื่อที่เป็นเครื่องมือและวัสดุ ได้แก่ รูปภาพ เทป สไลด์ วิดีโอ บทเรียนโปรแกรม และเอกสารมาสัมพันธ์กับวิธีการสอนที่ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวพุทธวิธี ได้แก่ อริยสัจ 4 ไตรสิกขา ธรรมสากัจฉา และอื่น ๆ โดยยึดหลักจิตวิทยา การสื่อความตามแนวพุทธศาสตร์ที่ถือว่า ครูผู้สอนต้องมีปฏิภาณในการตัดสินใจเลือกวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียน โดยต้องคำนึงถึงสังคม บุคคล เวลา เนื้อหา และวิธีการเสนอ

ผลการวิจัย พบว่า การทดลองสอนโดยใช้บทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ (พัชรา บุญละโก, 2529)

3. การสอนซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริมวิชาสังคมศึกษา พบว่า มีงานวิจัยจำนวน 2 เรื่องที่ทดลองสอนซ่อมเสริม โดยใช้วิธีการเรียนเป็นคู่และการใช้บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการใช้บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้ผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนของนักเรียน

บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์

บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเองเป็นรายบุคคลจากบทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ที่ใช้หลักการสร้างเช่นเดียวกับบทเรียนโปรแกรมแต่ใช้สื่อที่เป็นเทคโนโลยี คือ คอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

การวิจัยที่ทดลองสอนซ่อมเสริมโดยใช้บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ตัวแปรที่ศึกษา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียน ซึ่งผลการวิจัย พบว่า การใช้บทเรียน โปรแกรมคอมพิวเตอร์นี้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น (สุทิน สุทองหล่อ, 2523)

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยด้านนวัตกรรมการเรียนการสอน สังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย ในระหว่างปี 2524-2534 เพื่อเสนอเป็นแนวทาง สำหรับการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ งานวิจัยทางการศึกษาด้านนวัตกรรมการเรียน การสอนสังคมศึกษาของหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ รวมถึงวิทยานิพนธ์ของสถาบันอุดมศึกษา ต่าง ๆ ในประเทศไทย ที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี 2524-2534

ผลการวิจัย พบว่า งานวิจัยด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ในช่วงระหว่าง ปี 2524-2534 มีจำนวนรวม 61 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยนวัตกรรมการจัดกิจกรรม รูปแบบต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงไปที่การใช้สื่อการเรียน เพื่อให้ นักเรียนเรียนด้วยตนเอง การใช้สื่อประกอบการสอน และการใช้นวัตกรรมเพื่อการสอนซ่อมเสริม ตามลำดับ วิธีการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างนวัตกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับ การสอนปกติ ตัวแปรที่มุ่งศึกษา คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากที่สุด รองลงไปที่ ความสามารถในการแก้ปัญหา พฤติกรรมการเรียน การพัฒนาค่านิยม ความคงทนในการเรียนรู้ เจตคติที่มีต่อการเรียน ความคิดรวบยอดและความคิดสร้างสรรค์ ส่วนผลของการวิจัยทดลอง พบว่า นวัตกรรมทางการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นและทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าการสอนโดยวิธีที่ใช้ศึกษาเปรียบเทียบนั้น ได้แก่ การสอนตามแนวพุทธวิธี การใช้เทคนิคพยากรณ์ กลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบรอบรู้ การเรียนเป็นทีม การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบซินดิเคท การใช้กระบวนการสร้างสื่อกับ การทำค่านิยมให้กระจ่าง การสอนแบบโครงการ การใช้เกมสถานการณ์ การแสดงบทบาทสมมุติ การใช้คำถามรูปแบบต่าง ๆ การสอนแบบบูรณาการ การศึกษานอกสถานที่ และการใช้สื่อ ประกอบการสอน ได้แก่ สื่อประเภทที่ให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองคือ ชุดการสอน ชุดการสอน-มินิคอร์ส บทเรียนโปรแกรม โมดูล และสื่อประกอบการสอนของครูคือ แผนการเรียนหรือแผน การสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น บทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์

2. ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาและพัฒนาการคิดสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การสอนตามแนวพุทธวิธีแบบอริยสัจ 4 และเจริญอานาปานสติ กลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบอุปมาน-อนุมาน การสอนแบบโครงการ การใช้เกมสถานการณ์ การสอนแบบพัฒนาการแก้ปัญหา

3. มีความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การสอนตามแนวพุทธวิธีแบบเจริญอานาปานสติ และมีความคิดรวบยอดสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การสอนแบบบูรณาการ

4. มีเจตคติต่อการเรียนสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การสอนตามแนวพุทธวิธีแบบอริยสัจ 4 การใช้เทคนิคพยากรณ์ กิจกรรมคิ่วชี การสอนแบบซินติเคท การสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ การศึกษานอกสถานที่

5. ความคงทนในการเรียนรู้สูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การสอนแบบสืบสวน สอบสวน การสอนแบบซินติเคท การแสดงบทบาทสมมุติ การสอนแบบบูรณาการ การใช้สื่อประกอบการสอนของครู คือ แผนการเรียนหรือแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

6. ระดับพัฒนาค่านิยมและคุณธรรมของนักเรียนสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบได้แก่ การทำค่านิยมให้กระจ่าง การใช้สื่อประกอบการสอนประเภทชุดการสอนและบทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์ และการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้การมีวินัยแห่งตนและพฤติกรรมผู้นำสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ

7. มีลักษณะมุ่งอนาคตและมีความคิดริเริ่มสูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การใช้เทคนิคพยากรณ์ และทำให้มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าการสอนที่ใช้เปรียบเทียบ ได้แก่ การเรียนเป็นทีม

8. การสอนซ่อมเสริมที่ใช้ได้ผล คือ การใช้บทเรียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า นวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาส่วนใหญ่ได้มุ่งเน้นการใช้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการทางด้านการคิดในการแก้ปัญหา สังเกตจากตัวแปรที่ศึกษาทุกเรื่องจะศึกษาในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาและพัฒนาการคิด รองลงไป คือ ค่านิยม พฤติกรรมการเรียน ความคงทนในการเรียนรู้ และเจตคติต่อการเรียน ซึ่งจากผลการวิจัยที่พบก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการใช้นวัตกรรมของครูมีผลทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้สูงขึ้นกว่าการเรียนการสอนปกติ และการใช้คู่มือครู ดังนั้นในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูจึงควรให้ความสำคัญในการคิดค้น พัฒนาและนำนวัตกรรมการเรียนการสอนมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงและแก้ไขการเรียนการสอนของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น

ต่อไป ซึ่งจากจุดนี้ก็จะช่วยทำให้การพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ข้อเสนอแนะ สำหรับครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา คือ ควรได้ศึกษารายละเอียดของงานวิจัยเหล่านี้เพิ่มเติม เพื่อจะได้นำเทคนิควิธีการที่พบในการงานวิจัยนั้น พัฒนาเป็นนวัตกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาในชั้นเรียนในห้องเรียนของตนต่อไป

บรรณานุกรม

- กมล ประทีปธีรานันต์ ผลการใช้ชุดการสอนกิจกรรมแนะแนวตามหลักสัปปุริสธรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านสัปปุริสธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา จังหวัดนครปฐม ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- กรรณิการ์ ม่วงเขียว การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชา สังคมศึกษาระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับกลุ่มที่เรียนโดยแผนการสอนของครูประจำการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนบรบือวิทยาคาร อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2528 ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2529.
- เกษณี สร้อยระย้า การศึกษาพัฒนาการด้านจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน ประชาธารณ์อุปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร เรื่อง “จริยธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ” วิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนแบบเทคนิคพยากรณ์และแบบปกติ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2528.
- กติกฤทธิ์ บุษบา ผลการสอนโดยวิธีใช้สถานการณ์จำลอง และวิธีไม่ใช้สถานการณ์จำลอง วิชา สังคมศึกษา หน่วยปัญหาในโลกปัจจุบัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปรินิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.
- จารุวรรณ เพ็ญสุข การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมนุษยสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนแบบการเรียนรู้เป็นทีมที่จัดกิจกรรมด้วยวิธีการใช้ กรณีตัวอย่างกับการสอนตามคู่มือครู ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการ มัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.
- ชนะพล ดุลยเกษม การเปรียบเทียบผลการสอนแบบบทบาทสมมุติกับการสอนแบบบรรยายที่มีต่อ ผลสัมฤทธิ์และความคงทนในการเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน อุดรพิทยากูล ปีการศึกษา 2525 ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2528.
- ขวสี นาคทัต อิทธิพลของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความมีวินัยแห่งตน ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในการเรียนรู้ เจตคติต่อวิธีสอนซ่อมเสริมและความวิตกกังวลในการเรียนซ่อมเสริม ระหว่างการสอนซ่อมเสริมด้วยวิธีสอนแบบเรียนเป็นคู่ กับการสอนซ่อมเสริมด้วยวิธีสอนแบบบรรยาย ผลงานวิจัยส่วนบุคคล, 2533.

จิตติศักดิ์ ศรีอำไพ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนกับการสอนตามคู่มือการสอนสังคมศึกษา ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.

ดารณี เงยวิจิตร การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความมีวินัยแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ ระหว่างวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และการสอนแบบบรรยาย ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2525.

ดุขฎิ สัตถลวรพงศ์ การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและธรรมสาส์นในการสอนเบญจศีลและมรชาวาธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการสอนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524.

เทวัญ พนาศุภวุฒิ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษาโดยวิธีสอนแบบพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้กับวิธีสอนแบบบรรยายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนยางตลาดวิทยาคาร ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2526.

ธิดารัตน์ วีระเหมฤทธีวงศ์ การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถด้านการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการสอนด้วยหนังสือเรียนสังคมศึกษาในรูปแบบพัฒนาการแก้ปัญหา กับหนังสือเรียนของกรมวิชาการ ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531.

นที ศิริมัย การศึกษาความสามารถในการสร้างความคิดรวบยอดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการสอนแบบบูรณาการ ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2528.

- นภา ภูทอง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง “การคลังของรัฐบาลและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ” ด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคการพยากรณ์กับการสอนปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร จังหวัดระนอง วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2528.
- นิพนธ์ แสงเล็ก การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อชุมชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในวิชาสังคมศึกษา จากการสอนแบบศึกษานอกสถานที่กับการสอนตามคู่มือครู วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- นิภาพรรณ แดงโรจน์ การศึกษาความสามารถในการวิเคราะห์ตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาจริยธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบไตรสิกขา วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- บุษบงค์ รักเรียน การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้น ม.1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครู วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.
- บุษบากร เชื้อเคนทร์ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างการสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรมกับการสอนแบบปกติเรื่อง “ปัญหาประชากรและคุณภาพชีวิต” ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนลำปางกัลยาณี วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.
- ปนัดดา อ่างศิริวัน การเปรียบเทียบพัฒนาการด้านพุทธิพิสัยในวิชาสังคมศึกษาเรื่อง “ปัญหาประชากรและคุณภาพ” โดยการสอนด้วยเทคนิคการพยากรณ์กับการสอนปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนคลองขลุงราษฎร์รังสรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.
- ประภัสสร ไชยชนะใหญ่ การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยใช้ชุดการสอนมินิคอร์สกับคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.

ปรียาวรรณ ทุมโฆสิต การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และทัศนคติต่อบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคคิวชีกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ปรินญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

พรทิพย์ แสงมณี ผลของการใช้คำถามระดับสูงที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.

พัชรา บุญละโว่ การเปรียบเทียบความรับผิดชอบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้การสอนด้วยบทเรียนสื่อประสมตามแนวพุทธศาสตร์กับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ปรินญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.

เพ็ญจันทร์ เกรียงไกรสุข การหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนการสอนและการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนในแผนการเรียนที่ 1 กับ 2 ด้วยชุดการสอนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง ประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน โรงเรียนจักรคำคณาทร ลำพูน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2529.

พิสมัย ไชยโยธา การเปรียบเทียบผลทางการใช้กิจกรรมกลุ่มคิวชีและการปรับพฤติกรรมโดยใช้หลักของฟรีแมคในการลดพฤติกรรมผิดระเบียบวินัยในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2531.

เพ็ญศิริ งามวิจิตร การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ต่อการสอนโดยใช้เทคนิคคิวชีกับการสอนตามคู่มือการสอนสังคมศึกษา ปรินญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.

รสสุคนธ์ เกียรติสหัสกุล เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง “กุศลกรรมบถสิบ” ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดย การสอนแบบพุทธวิธีกับแบบบรรยาย วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2529.

- รัศมี ภิบาลแทน การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้ชุดการสอนในวิชาสังคมศึกษา ระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีวินัยและความรับผิดชอบสูงกับกลุ่มนักเรียนที่มีวินัยและความรับผิดชอบต่ำ ภาควิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526.
- ลัดดา แซ่ป้ง การใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพเพื่อลดพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- วรรณ เลิศขยันดี ผลการสอนโดยใช้เกมสถานการณ์จำลองที่มีต่อแนวคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
- วสันต์ อุปมา ผลของการใช้คำถามระดับสูงในการสอนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษา (ส 306) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.
- วิจิตร ทองปาน การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนแบบโครงการ วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
- วิชัย วัดปาน การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิธีสอนในวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และการใช้คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.
- วิชัย ศุภนคร การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากสไลด์เทปที่เรียบเรียงเนื้อหาสามแบบ วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
- วิทยา ดีทอง ผลของวิธีเสนอคำบรรยายที่มีต่อการเรียนรู้เนื้อเรื่องทางสังคมศึกษาของนักเรียนที่มีความสามารถทางภาษาต่างกัน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2532.
- วินัส หมายสุข การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมหาวิชานุกูล จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2525 ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน และวิธีสอนแบบบรรยาย วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกการมัธยมศึกษา (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2526.

- สิทธิชัย โภคาทรัพย์ การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับกลุ่มที่เรียนโดยแผนการสอนที่ครูใช้สอนตามปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปีการศึกษา 2528 วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ มหาสารคาม, 2529.
- สุทิน สุทองหล่อ การพัฒนาบทเรียนโปรแกรมที่ใช้กับไมโครคอมพิวเตอร์สอนซ่อมเสริมในวิชาสังคมศึกษา เรื่อง “ความเข้าใจแผนที่” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.
- สุนนา ทองสุภา การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่องการเข้าใจแผนที่ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง (ม.1) โรงเรียนวิมุตยารามพิทยากร ระหว่างใช้บทเรียนโมดูลกับการสอนแบบปกติ วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2526.
- สุรชาติ มานิตย์ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และบุคลิกภาพประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนโดยการเรียนเป็นทีมกับสอนตามคู่มือครู วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
- สุรียา ช้างพลายแก้ว ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวิชาสังคมศึกษา โดยใช้เทคนิคการพยากรณ์กับการสอนปกติ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533.
- สุรียรัตน์ ยังสุข การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนโดยกระบวนการสร้างสัปปะและวิธีสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2521 วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
- สุวรรณ สุวรรณเวช การทดลองการสอนแบบซินดิเคต (Syndicate) วิชาสังคมศึกษาหน่วยสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในสังคมไทย ในระดับชั้น ม.2 วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.
- เสาวณีย์ ลี้มไทย การสร้างบทเรียนโมดูล เรื่อง การเข้าใจแผนที่สำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530.

อนัน บัณเฑาะว์ การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและระดับการพัฒนาอ่านนิยมนิเทศ
 สังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนด้วยการสอนโดยการอ่านนิเทศให้กระจ่างและ
 โดยวิธีสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ปรินทิพ
 การศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประ-
 สานมิตร, 2534.

อนุพงษ์ ปุณฺทริกกุล การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชา
 สังคมศึกษา เรื่องปัญหาเศรษฐกิจและการเมือง โดยวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนกับวิธีสอน
 ตามปกติ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนปากช่อง นครราชสีมา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-
 มหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัย
 เกษตรศาสตร์, 2527.

อนุสิทธิ์ เพ็งประภัสร์ การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์กับการสอนแบบปกติ โรงเรียน
 พระโขนงพิทยาลัย กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-
 การสอน) สาขาวิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2531.

อภิชาติ เรืองฤทธิ์ การสร้างชุดการสอนวิชาสังคมศึกษา ส.503 เรื่องภูมิศาสตร์ประเทศไทยหลักสูตร
 มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
 เทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2529.

อมรพร สุวรรณโชติ การศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนแบบรอบรู้กับการเรียนแบบปกติวิชาสังคมศึกษา
 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 รามคำแหง, 2530.

อำพร กาทอง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความมีวินัยในตนเอง
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการสอนแบบซินดิเคท สอนโดยใช้บทเรียน
 โปรแกรมและสอนตามแนวคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ปรินทิพ
 การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2528.

อำไพ หวังพงษ์ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง "ความเข้าใจแผนที่"
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสมุทรสาครบูรณะโดยใช้บทเรียนโปรแกรมกับ
 การสอนแบบปกติ วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-การสอน) สาขา
 วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525.

ไอศุรีย์ ทรรพาส การสร้างชุดการสอนที่มีประสิทธิภาพวิชาสังคมศึกษา รายวิชาสังคมศึกษา 401 เฉพาะเนื้อหาทางสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนชินโนรสวิทยาลัย ตามหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2530.

ภาคผนวก

ตาราง แสดงจำนวนงานวิจัยเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
ที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี 2524-2534

ลำดับที่	นวัตกรรมการเรียนการสอน	ระดับชั้น					
		ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6
1	การใช้เทคนิควิธีหรือกิจกรรมการสอนรูปแบบต่าง ๆ (40 เรื่อง)						
	1.1 การสอนตามแนวพุทธวิธี	1	1	1	2	-	-
	1.2 การใช้เทคนิคพยากรณ์	1	-	2	1	2	-
	1.3 กลุ่มสัมพันธ์	3	-	1	-	-	-
	1.4 กิจกรรมคิดชี้	1	1	-	1	-	-
	1.5 การสอนแบบรอบรู้	-	-	1	-	-	-
	1.6 การเรียนเป็นทีม	2	-	-	-	-	-
	1.7 การสอนแบบสืบสวน สอบสวน	1	-	1	-	-	-
	1.8 การสอนแบบซินติเคท	-	2	-	-	-	-
	1.9 การสอนแบบอุปมานและอนุมาน	1	-	-	-	-	-
	1.10 การใช้กระบวนการสร้างสังคม	-	1	-	-	-	-
	1.11 การทำค่านิยมให้กระจ่าง	-	1	-	-	-	-
	1.12 การสอนแบบโครงการ	-	1	-	-	-	-
	1.13 การใช้สถานการณ์จำลอง, เกมสถานการณ์	1	-	1	-	-	-
	1.14 การแสดงบทบาทสมมติ	-	-	-	1	-	-
	1.15 การใช้คำถาม	-	-	2	-	-	-
	1.16 การสอนแบบบูรณาการ	-	1	-	-	1	-
	1.17 การสอนแบบพัฒนาสมรรถภาพการเรียนรู้	1	-	-	-	-	-
	1.18 การสอนแบบพัฒนาการแก้ปัญหา	1	-	-	-	-	-
	1.19 การสอนโดยวิธีการทางประวัติศาสตร์	-	-	1	-	-	-
	1.20 การศึกษานอกสถานที่	1	-	-	-	-	-
2	การใช้สื่อประกอบการสอน (19 เรื่อง)						
	2.1 สื่อที่นักเรียนเรียนด้วยตนเอง	2	2	5	2	-	1
	2.2 สื่อประกอบการสอนของครู	1	2	2	1	1	-
3	การสอนซ่อมเสริม (2 เรื่อง)	1	-	1	-	-	-
	รวม	18	12	18	8	4	1

คณะผู้ดำเนินการวิจัย

ที่ปรึกษา

ผู้อำนวยการกองวิจัยทางการศึกษา

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางพนธณีย์ วิหคโต

ผู้รวบรวมข้อมูล

นางพนธณีย์ วิหคโต

นางยุวดี กังสดาล

นายชาญวิทย์ รัตนะ

นางสาวรัตนา แสงบัวเพื่อน

นายปรีชา วิหคโต

นางสาวไพรวลัย พิทักษ์สาธิต

นายมนัสไชร์ ละสุสะมา

ผู้วิเคราะห์ข้อมูล

นางพนธณีย์ วิหคโต

นางยุวดี กังสดาล

ผู้เขียนรายงานวิจัย

นางพนธณีย์ วิหคโต

นายปรีชา วิหคโต

ผู้จัดพิมพ์

นางสาวมยุรี ศรีจันทร์

ผู้ตรวจต้นฉบับ

นางพนธณีย์ วิหคโต

ผู้ออกแบบปก

นางสาวปิยะนาถ ศิริพูนสวัสดิ์

